

En värld utan bröd
Wilfried Bommert
Daidalos 2011

Boken handlar om konsekvenserna av den felaktiga jordbrukspolitik som Förenta nationerna livsmedel- och jordbruksorganisation FAO står för, och hur politik, ekonomi och miljö hänger ihop. Författaren, tysk agronom och journalist, gör oss uppmärksam på att:

Nästan hälften av världens människor lever huvudsakligen på ris. Under den ekonomiska krisen 2008 blev riset nästan 100 % dyrare på bara tre månader. Flera risexporterande länder ströp risexporten det året i ett försök att stabilisera det inhemska priset och förhindra offentliga protester. Enligt Världsbanken drev produktionen av biobränsle upp livsmedelspriserna med 75 % under 2008. FAO:s beräkningar visar att fram till 2030 kommer livsmedelsbehovet att växa med 50 %. Detta betyder att avkastningen också måste fördubblas och åkerarealen öka med 13 %. Med tanke på klimatförändringarna lär det bli svårt att nå dessa mål.

Den jord som livnär oss är bara 15-20 cm tjock. Jorden försvinner snabbare än den kan bildas. Boven är kombinationen av felaktiga brukningsmetoder och djurens bete som bidrar till vind- och vattenerosion. Även saltet håller på att förstöra marken. Detta kan ske genom konstbevattning och direkt från havet. Det sker också till följd av röjning av buskstäpp för att skapa åkrar och betesmark. Om jordarna i Afrika, Indien och Kina fortsätter att förstöras i den takt som de har gjort hittills kommer varje människa att ha motsvarande 10 kvadratmeter jord att livnära sig på år 2035. Med dagens avkastning behövs enligt FAO:s experter 1400 kvadratmeter per person och år för att kunna livnära sig.

Politiska beslut i Europa har haft förödande konsekvenser för jordarna i Afrika. Det europeiska överskottet av nötkött i början av 80-talet exporterades till Västafrika till underpriser vilket man kunde göra tack vare de statliga subventionerna till produktionen. De afrikanska bönderna kunde inte konkurrera med dessa priser. Deras boskapshjordar växte, betet förstörde jorden. I Ghana utsattes regeringen för politisk utpressning från internationella kreditgivare. Krediter beviljades på villkoret att landet även i fortsättningen skulle importera kycklingdelar från USA och Europa. Detta ledde till att självförsörjningen med fjäderfä i Ghana minskade från 95 till 5 procent. När bönderna inte längre kan försörja sig flyttar de till städernas slumområden. Antalet människor i slummen bara ökar. År 2030 kan det

finnas 500 miljoner unga män i dessa områden, utan arbete och framtidsutsikter, samtidigt som livsmedelspriserna stiger. Omfattande social oro lär bli följden.

Lika stort är problemet med bristande tillgång till vatten. Det har registrerats ca 1800 större konflikter om vatten mellan 1949 och 1999. Turkiet, Syrien och Irak delar på vattnet från Euftrat och Tigris. Turkiet har sju miljoner arbetslösa, de flesta av dem unga. Frågan om vattnet har stor politisk sprängkraft. Vattnet behövs för fortsatt ekonomisk tillväxt. Det finns också risk för att Nilen inte längre når fram till Medelhavet. Egypten, Sudan och Etiopien delar på dess vatten. Brist på vatten har lett till att man importerar spannmål när man inte kan odla det själv. Länder som Egypten och Saudiarabien har fått erfara de politiska konsekvenserna av att vara beroende av veteimport. Under det andra Irakkriget räckte en antydning om embargo för att de styrande skulle gå mot den inhemska opinionen och ansluta sig till koalitionen mot Saddam Hussein.

Sedan 1940-talet har företag inom spannmålsförädling gått samman med marknaden för höns- och kycklingavel och läkemedelsbolagen. Idag delas världsmarknaden mellan fyra koncerner där de tre största är Monsanto, Dupont och Syngenta. Under 2003 gick nästan hälften av den totala skörden av vete, majs och soja till djurfoder. Människor och djur konkurrerar om samma produkter. Köttkonsumtionen per capita har mer än fördubblats mellan 1950 och 2005. Koncernernas profitintressen har lett till ensidiga satsningar på de grödor som kan ge den högsta ekonomiska avkastningen. Följden är minskad biodiversitet, vilket gjort oss än mer sårbara. Sedan 1960 har t.ex. 90 % av alla vetesorter försvunnit. Idag har den globala livsmedelsförsörjningen blivit beroende av mindre än femton växtarter. Monsantos forskning har varit till nytta för rika bönder, men bidragit till det fattigas fortsatta utarmning. Koncernen utvecklade en genetisk modifierad majsplanta som såldes till indiska fattigbönder. Men plantans genetiska egenskaper gick inte i arv, varför bönderna tvingades att köpa nytt utsäde varje år istället för att som tidigare spara en del av säden till nästa sådd. Bönderna ruinerades och flera tusen begick självmord.

Strävan efter profitmaximering har också lett till inavel inom vissa raser. Över 1000 av de totalt 6400 registrerade husdjursraserna i världen har försvunnit under de senaste 100 åren. Inavel och tillskott av stora mängder kraftfoder, t.ex. för att få kor att producera mera mjölk eller för att få djur att producera mera kött, har undergrävt deras immunförsvar och gjort dem mottagliga för flera sjukdomar. SARS, fågelinfluensa, svininfluensa och galna kosjukan är några av de nya sjukdomarna som sprids till följd av

djurhållningens och avelns industrialisering. Profitmaximeringskraven påbjuder också djurens injicering med antibiotika i förebyggande syfte, vilket leder till utveckling av resistent bakterier.

Överfiske, klimatförändringar och avfall från industrierna har lett till att fiskbeståndet har minskat. Året 2006 var ca 75 % av beståndet överfiskat, i flera fall på gränsen till utrotning. Fiskodlingsalternativet ger arbete till flera miljoner människor. Samtidigt förorenas emellertid vattnet med läkemedel och desinfektionsmedel. De odlade fiskarnas föda består av både fiskmjöl och spannmål. Fiskarter som lever på småfisk riskerar att försvinna när fiskeflottorna fångar dessa småfisk för att senare omvandla dem till fiskmjöl.

Vi kan läsa överallt att den "gröna revolutionen" som började i och med industrialiseringen av jordbruket gjorde att antalet undernärda i världen sjönk med 16 % mellan 1970 och 1990. Men enligt den tyske jordbruksekologen Peter Rosset minskade inte undernäringen i världen under denna tid utan ökade med 11 %. Kina utgör ett undantag, vilket beror på beror att landet distribuerade fördelarna bland befolkningen på ett annat sätt. Den nuvarande jordbrukspolitik som FAO förespråkar och som följer samma mönster som den så kallade "gröna revolutionen" förutsätter användningen av stora mängder kemikalier och konstgödsel - till priset av hårdare press på klimat, jord och vatten. Men författaren ser också en lösning: ett fungerande småskaligt lantbruk som kan motverka flykten från landsbygden och förslumning av städerna. Detta kan förverkligas med hjälp av en lantbruksforskning som kan vara till nytta för småbönder, med litet kapital och utan större mekanisering.

Veronica Stoeihrel
Professor i Medie- och kommunikationsvetenskap
Forskargruppen Folkhälsa och hållbar utveckling
Högskolan i Halmstad